

EXCELENȚA

Ediție specială
August 2009

Genialitatea, o altă lume

www.supradotati.ro

EXCELENȚA

Sumar

- 3** Editorial: Educația în viziunea globalizării
- 5** Genialitatea, o altă lume
- 7** Ce face un copil să fie înzestrat?
- 9** Editorial: We are aliens?
- 10** Copiii supradotați în risc. Cine îi asculta?
- 13** Între talent și magia pasiunii copilului înzestrat
- 15** Copilul înzestrat: eu văd în imagini și mă exprim în cuvinte
- 22** Genialitatea, o șansă la naștere
- 23** Recomandările Revistei EXCELENȚA

Redacția

Președinte

Dr. Florian COLCEAG

Vicepreședinti

Monica GHEORGHIU
MBA

Psih. Marilena
LEURZEANU

Director Editorial

Lajos KRISTOF

Redactor Șef

Mihai NAE

Redactor Șef Adj.

Alex NAE

Editor Coordonator

Paul ARDELEAN

Redactori

Adina TULBURE,
învățătoare
Mariana STRAUT,
psihosociolog
Mirela HORUMBA,
psiholog

Grafică & DTP

Prof. Dimitrie-Daniel
PLĂCINTĂ

Educația în viziunea globalizării

Globalizarea este un fenomen început de foarte multă vreme și care s-a restructurat ca formulă de la primitiva dominație culturală până la moderna organicitate a lumii umane și a mediului natural. Între lumea lui Alexandru Macedon și lumea global-organică Gaia, toate deciziile politice au fost transferate în modele educative, promovând un anumit tip de ideal uman prin școala de acasă sau organizată.

În epoca marilor colonizări a apărut astfel modelul educativ naționalist și tipul uman dur și cu respect orb față de legi și reglementări. Pentru promovarea acestui tip uman s-a folosit din plin bătaia ca instrument corectiv. Acest instrument de educare este de altfel caracteristic tuturor societăților războinice din toate vremurile. Îl găsim la vechii sumerieni care au înființat primele școli, dar îl regăsim și în Europa secolului XIX.

Epoca contemporană nu mai poate promova însă aceleași idealuri educative, are chiar o confuzie vizibilă la adresa prototipului de om model, deoarece a ajuns într-o fază mult mai adâncă a globalizării, anume organicizarea culturilor. Găsim astfel rețele economice și culturale, arii de încredere economică și culturală ca de exemplu zona francofoniei, rețele de specialiști ce funcționează indiferent de stat pe întreg globul și multe alte noutăți.

Din punct de vedere atitudinal se discută mai recent despre bio-etică, despre socio-etică, despre business și etica, despre societatea bazată pe cunoaștere, despre biodiversitate și despre diversitate culturală și alte astfel de concepte noi.

Au apărut și noi instrumente de educație, de exemplu baze de date care se formează prin contribuția cititorilor "wikipedia.org, de exemplu", în care sunt puse cunoștințe diverse, metodologii de instruire și educare profesori "de exemplu formath", metodologii de îmbunătățire a capacităților intelectuale sau de comunicare ca cele date cu 30 de ani în urmă de Edward de Bono în "Six Thinking Hats" și multe altele.

Produsele educative noi de la metodologii până la baze de cunoștințe se adresează unui alt tineret care trebuie să se adapteze unei alte etape a globalizării. Pe de altă parte apar numeroase programe educative care sunt destinate formării unor comportamente prin lărgirea câmpului de cunoaștere a participantului în program. Au devenit astfel clasice deja programele de socializare sau de formare de echipe care se adresează atât copiilor cât și angajaților firmelor. În aceste programe învățaceii sunt învățați ce înseamnă un comportament corect din viziunea unui sistem care te integrează economic.

Au apărut și programe de protecție a mediului natural sau social, de formare de lideri, de mărire a calităților antreprenoriale, și multe altele ce se adresează unei nevoi clare de adaptare a oamenilor la schimbările atitudinale ce sunt solicitate de etapa modernă a globalizării.

Atitudini educative noi ca de exemplu cea destinată micșorării ofensei culturale, a acceptării multiculturalismului, a respectării individualității fiecăruia și a protejării drepturilor la existență și împlinire personală, au devenit generale și sunt promovate de organisme internaționale.

Educația școlară se bazează din ce în ce mai puțin pe memorarea de cunoștințe ce dau conturul istoric al unei națiuni, ci se dezvoltă mai ales în formarea de abilități de a găsi informația de care are nevoie fiecare om, a utiliza mijloacele moderne de investigare a informației și de a găsi metodologiile de căutare a unui traseu propriu de carieră încă din perioada școlară.

Pregătirea profesorilor nu mai se face în enciclopedism ci în orientarea elevilor către înțelegerea de metodologii de investigare proprii. Din acest motiv profesorii trebuie să aibă un larg bagaj de metodologii de predare corespunzător stilurilor de învățare ale elevilor și capacităților personale ale acestora.

Piața muncii începe să ceară din ce în ce mai frecvent personalități care să poată evolua în sistemul economic și care să se poată adapta la cerințele complexe ale postului. Din acest motiv în educație se promovează metodologii de formare a gândirii critice, a gândirii laterale, a gândirii complexe, a gândirii analitice, a logicii abductive ce înlocuiește logica platoniciană, sau a altor forme de antrenament intelectual al elevilor.

Toate aceste tendințe noi, deja practicate de o bună bucată de timp în țările avansate economic crează un mare decalaj față de țările care încă nu le cunosc și nu le pun în practică. Decalajul se vede atât la nivelul performanțelor economice a fiecărei țări cât și la nivelul stabilității sau dinamicii sociale. În general introducerea acestor “noutăți” s-a făcut printr-o formă de educație de vârf, anume educația copiilor supradotați și talentați. În țările cu avans economic, asta a dus la îmbogățirea în timp a întregului sistem educativ.

Cu ani în urmă o prietenă din Elveția mă întreba “ce v-ar costa pe voi Românii să fiți politicoși, punctuali, să spuneți mulțumesc și bună ziua? Nimic, însă cât de mult câștig a-ți avea în relațiile cu partenerii voștri de afaceri.” Ei bine aceste comportamente ca și altele legate de civism, de păstrarea mediului social frumos și sănănos, primitiv și funcțional se formează în programe de socializare în care noi nu avem tradiție.

Nevoia îl învață pe om. Nevoi avem destule, a venit vremea să și învățăm câte ceva din acestea.

Florian Colceag,
Președinte IRSCA Gifted Education
Președinte EDUGATE

Genialitatea, o altă lume

Pentru că interesele persoanelor înzestrate de obicei sunt diferite de ale celorlalți, aceștia pot fi priviți ca inadaptați social sau inacceptabili pentru anumite grupuri. Această viziune este susținută de generalizările făcute în legătură cu persoanele înzestrate faimoase care au refuzat implicările sociale obișnuite. Einstein a fost subiectul multor povestiri de acest fel. Un altul a fost Bernard Shaw.

A avea un talent deosebit sau cunoștințe excepționale este un lucru neobișnuit chiar și la adulți, dar când ele apar la copii de câțiva anișori, întreaga lume este uimită, luată prin surprindere, atrasă ca de un magnet. Povestile copiilor supradotați apar în ziare, la știri și sunt atât de discutate tocmai fiindcă aceste cazuri sunt rare. Dar ele există.

Copii de șapte ani care citesc cărți de fizică cuantică, copiii de trei ani care vorbesc fluent patru limbi, șahisti de 8-9 ani care înving mari maeștri internaționali, sau artiști care abia merg în picioare dar pictează, cântă sau compun mai bine decât adulții din jur. Toate acestea sunt cazuri reale și nu trebuie să ne uimească. Una dintre primele persoane care și-a dedicat viața copiilor supradotați a fost doctorul American Lewis Terman, unul dintre inventatorii testului standard de inteligență. Doctorul a studiat natura inteligenței și era ferm convins că testarea inteligenței este primul pas către descoperirea micilor genii. Cel mai cunoscut studiu al său își propunea să urmărească 1500 de copii supradotați pe durata întregii vieți.

Pentru a-și găsi subiecții, Terman și-a trimis colegii în întreaga țară. Ei cereau învățătorilor și profesorilor să numească cei mai inteligenți doi copii din clasă, pe cel mai tânăr și pe cel mai în vârstă, apoi îi supuneau pe aceștia unor teste de inteligență. Mai puțin de 1% din copiii testați reușeau să obțină un scor de peste 145, deci Terman s-a ocupat de cei care reușeau să ajungă la peste 140. Interesant este că adesea copiii care reușeau să obțină un scor mare la testele de inteligență erau cei mai tineri din clasă, ceea ce înseamnă că abilitatea de a învăța odată cu copiii mai mari este un prim indicator al unei inteligențe peste medie. Terman a testat și frații copiilor recrutați în programul său și a descoperit că majoritatea erau la fel de inteligenți. Într-o familie, toți cei cinci copii au fost considerați supradotați. Copiii lui Terman, cum au început să fie numiți, erau mai sănătoși decât ceilalți, deși în acel moment se credea că cei supradotați nu sunt decât niște ciudați cu probleme de adaptare sociale sau suferinzi de boli mintale. Terman a constatat că mulți din copiii săi au obținut succese în viață: au terminat facultatea cu mult mai devreme decât ceilalți copii, au obținut locuri de muncă bune, au câștigat mai mulți bani. Trei dintre ei au devenit membrii în Academia Americană de Științe, iar 81 dintre ei au devenit faimoși într-un domeniu sau altul. Copiii lui Terman au obținut 300 de patente de invenții și au scris 200 de cărți.

Copiii refuzați de Terman, laureații Nobel

Dar viața nu a fost roz chiar pentru toți. Terman a constatat cu surprindere că un IQ enorm nu-ți asigură neapărat succesul în viață. Au fost și copii supradotați care au părut să-și piardă calitățile la vârsta adultă. Nu au reușit să-și păstreze locurile de muncă, au devenit mediocri, unii s-au luptat cu bolile mentale sau cu alcoolismul. Cel puțin 22 dintre copiii lui Terman s-au sinucis. Doctorul nu a reușit să-și dea seama de ce unii copii supradotați au reușit în viață, iar alții nu. Cert este că un IQ mare nu-ți garantează succesul în viață, așa cum un IQ mic nu-ți aduce neapărat eșecul. Printre copiii refuzați de Terman în timpul căutărilor sale s-au aflat și doi viitori laureați ai Premiului Nobel.

„Studiul doctorului Terman a arătat clar că micuții supradotați au frați supradotați, deci părinții care au deja un copil foarte inteligent, trebuie să-l urmărească și pe fratele său mai mic, altfel talentului lui poate trece neobservat.”

Generalizări care pleacă de la exemplele individuale pot fi făcute și în alte direcții. Multe exemple ale unei mari sensibilități sociale și personale se regăsesc în povestirile despre Eleanor Roosevelt de exemplu. Când observăm comportamentul persoanelor foarte înzestrate rămânem impresionați de faptul că foarte adesea aceștia se adaptează la alte persoane și problemele acestora.

Persoanele înzestrate pot discuta subiecte de interes pentru alții mai degrabă decât despre propriile interese speciale, pentru a pune bazele comunicării. Aceste persoane își asumă de obicei responsabilitatea relaționării cu ceilalți și rareori se verifică situația opusă, cu excepția grupurilor selecționate. Abilitatea caracteristică persoanelor înzestrate prin care acestea stabilesc relații cu ceilalți este un indicator tipic ale empatiei și sensibilității sociale.

De cele mai multe ori, cei înzestrați sunt populari în cadrul grupului social. Faptul că sunt bine acceptați și adaptați chiar și în situații când nu au la dispoziție oportunități speciale indică capacitatea de a identifica o situație dată și a se adapta la ea. Problema reală constă în faptul că societatea nu și-a acceptat încă responsabilitatea de a se adapta celor înzestrați.

Diverse studii realizate despre adaptarea socială a celor înzestrați la nivelul școlar au arătat că sunt mai bine

acceptați decât cei cu abilități medii, ca grup. Sunt de obicei aleși șefi de clasă sau școală și își asumă roluri responsabile în cadrul activităților. Deși profesorii consideră copiii înzestrați la nivelul grădiniței ca având mai multe probleme decât cei înzestrați de vârste mai mari, totuși îi consideră ca fiind mai bine adaptați decât copilul cu abilități medii de grădiniță.

Există probabilitatea ca un copil înzestrat de grădiniță nu a învățat să se adapteze încă realităților vieții în școală sau să utilizeze substitute acceptabile ca mijloace de eliberare a frustrărilor. Când activitățile de la grădiniță devin neinteresante, este mult mai probabil ca un copil înzestrat să dea glas nemulțumirilor sale și să reziste prin modalități directe decât să se retragă pentru a citi o carte.

Adevărata adaptare socială trebuie estimată cu ajutorul altor criterii decât lărga popularitate în cadrul unui grup dat. Indivizii înzestrați deseori au nevoie de relativ puține contacte sociale; de fapt ei ar putea să prețuiască mai mult contactul cu copii de vârste mai mari sau chiar adulți care au valori și interese similare cu ale lor. Adevăratele lor prietenii ar putea fi cu acei puțini care le împărtășesc interesele, iar dacă un adult cuantifică popularitatea prin intermediul numărului de prieteni, ar putea fi tulburat despre interesul social relativ limitat al unora dintre copiii înzestrați.

Ce face un copil să fie înzestrat?

Majoritatea celor care au studiat subiectul sunt de accord că există o componentă genetică. Copiii lui Terman au avut la rândul lor urmași supradotați. Dar chiar și în cazul în care taletul copilului este concentrat pe un anumit domeniu, se va constata că există deja un precedent în familie. De multe ori interesul unui părinte său al amandorura pentru un anumit domeniu îi ajută să recunoască și să încurajeze un copil dotat în domeniul respectiv. Tiger Woods, faimosul campion de golf, s-a născut cu un talent excepțional, dar dacă tatăl său nu ar fi fost pasionat de golf, probabil că talentul ar fi ramas nedescoperit. Dar în afară de această componentă genetica nu se știe prea mult despre biologia inteligenței. Câțiva specialiști au sugerat că persoanele supradotate au anumite zone ale creierului mai dezvoltate decât la oamenii obișnuiți, de exemplu la sportivi este mai dezvoltată zona care controlează abilitățile motorii, dar nu se știe dacă un copil sportiv s-a născut cu abilități motorii peste medie sau le-a câștigat în timp, prin antrenament. Același lucru este valabil în cazul copiilor pasionați de artă sau de știință. Concluzia este că nimeni nu poate ști cu siguranță de ce unii copii sunt înzestrați iar alții nu.

De ce un domeniu si nu altul?

În aproape toate domeniile au existat până acum copii supradotați, dar în unele au fost mai mulți decât în altele. De exemplu, în arte sunt mai puțini copii înzestrați, iar copiii-autori sunt și mai puțini. În SUA a existat un băiețel care scria piese de teatru dar, deși mânuia cuvintele cu mare talent, piesele lui erau despre super-eroi, iar limbajul lui nu putea fi confundat cu acela al unui adult. Din contra, copiii muzicieni, ca violonista Mi Dori, sau copiii sportivi, ca patinatoarea Tara Lipinski, au fost capabili să concureze cu adulții încă de la vârste fragede. Copiii pot ajunge la nivelul adulților în domenii foarte structurate, cu seturi concrete de reguli. Copiii supradotați par să fie atrași în special de domenii ca muzica, șahul, care se bazează pe reprezentări simbolice legate între ele prin tipare fixe. Domeniile care au scopuri mai "deschise", precum scrisul sau cercetările științifice, necesită o gândire abstractă, ceea ce le face dificile pentru copii.

Ce facem cu un copil supradotat?

Primele studii despre copiii supradotați i-au ajutat pe părinți să-și facă o idee despre acest fenomen. Cel mai important este sa maximizăm potențialul copiilor. Studiind poveștile altor copiii supradotați putem trage anumite concluzii. De exemplu, acum se știe că un copil foarte inteligent trebuie ajutat să sară peste o clasă sau două la școală, altfel, plictiseala din clasa îl va face să-și piarda interesul pentru școală. Studiul doctorului Terman a arătat clar că micuții supradotați au frați supradotați, deci părinții care au deja un copil foarte inteligent, trebuie să-l urmărească și pe fratele său mai mic, altfel talentului lui poate trece neobservat.

Orice copil supradotat trebuie permanent încurajat, motivat, stimulat. Curiozitatea lui pentru un domeniu sau altul trebuie menținută, cultivată în permanență și încurajată. Pe de altă parte, părinții copiilor aparent mediocri nu au de ce să-și facă griji. Mulți dintre oamenii faimoși, care au schimbat ceva în lume nu au avut o copilărie marcată de genialitate. Mozart a fost un copil supradotat, Beethoven a fost un copil aparent mediocru, dar amândoi au rămas în istorie.

Adevărata dovadă a adaptării constă totuși în răspunsul la întrebarea dacă un copil înzestrat are o imagine de sine sănătoasă. Dacă este prea implicat în câștigarea aprobării unui număr mare dintre colegii săi de aceeași vârstă cronologică, este mult mai probabil că îi lipsește siguranța de sine decât în situația în care este liber să dezvolte relații cu o gama variată de persoane pe baza intereselor comune. Ca să adăugăm un comentariu, ocazional copilul înzestrat întâlnește dificultăți datorită implicării sale în problemele sociale și etice. Cei înzestrați, ca grup, trec mai devreme de la preocuparea de sine la preocuparea pentru alții. Ei tind să fie idealiști și deseori insistă pentru a obține răspunsuri la întrebări incomode.

Copilul foarte mic care dorește să afle de ce companiilor petrolifere le este permis să foreze pe platforma continentală dacă păsările mor, sau întreabă de ce încă se mai trimit materiale de război dacă acestea sunt utilizate pentru a ucide oameni lipsiți de apărare, dorește un răspuns real, nu unul evaziv. El ar putea pune în discuție convingerile religioase ale părinților și ar putea dori să exploreze alte convingeri. Ar putea dori să afle de ce unui politician i se acordă o sentință cu suspendare pentru luare de mită în timp ce un hoț membru al unei minorități etnice primește câțiva ani de închisoare pentru jaf armat. Acest copil nu va accepta replica „Pentru că așa spun eu”. El va aștepta răspunsuri serioase, chiar dacă întrebările sale nu sunt tipice pentru categoria sa de vârstă. Întotdeauna ar trebui furnizat un răspuns sincer. Scopul corect nu este de a integra un copil într-un grup, devenind un membru fără întrebări și plin de compromisuri, ci să încurajăm copilul să se dezvolte ca un potențial contribuabil valoros pentru societate.

Copiii înzestrați cu adevărat adaptați social sunt cei care își folosesc în mod liber capacitățile pentru analizarea și soluționarea problemelor și nu cei care le reprimă pretinzând că acestea nu există.

We are aliens?

Mediocritatea, violența și indiferența, lucruri pe care societatea le-a moștenit ereditar încă din cele mai vechi timpuri ale omenirii. Aceste lucruri ne îndeamnă să capitulăm orice abilitate, talent și pasiune față de natură. Tot ceea ce facem noi se împotrivesc legilor Divinității și purității sensului existențial. Chiar și atunci când ne aflăm în fața unor mărturii reale a unor copii speciali care au venit să schimbe lumea, îi desconsiderăm, îi învinovățim și îi separăm cu ușurință de cultura noastră, de așa numita „civilizație”. În momentul de față, societatea noastră reprezintă buretele îmbibat de răutăți și nuanțe de cruzimi care determină umanitatea să desconsidere aceste talente prin prejudecăți inutile. Dacă intri cu adevărat în lumea lor observi cu ușurință că realitatea stă altfel.

Astăzi, spiritualitatea și valorile sunt supuse urei și non-sensului. Nimic nu mai există decât vise care se scurg prea repede fără să ne dăm seama. Simplu! Nu știi! Posibil! Sunt doar câteva cuvinte dezarmante ale copilului care și-a pierdut entuziasmul. Fără să le oferim un surplus de iubire și de educația de care are nevoie. Pornim cu ei la drum și ne grăbim să îi transformăm în îngeri, dar fără să avem răbdare cu timpul atât de valoros, uităm să îi prețuim ca valoare desfigurându-l pe viață. Trăim într-o societate modernă cu schimb de structuri genetice la nivel de evoluție. Pe zi ce trece generația de copii se schimbă. Educația globală a devenit o necesitate. Criza economică și socială, lupte fără sfârșit și soluții, au devenit pentru mulți curajoși o provocare, o dimensiune tranșantă pentru a lupta împotriva lipsurilor materiale.

Profesorul Florian Colceag, președintele Asociației IRSCA Gifted Education afirmă într-un curs la educația diferențiată despre copiii cu abilități înalte că pot fi eficienți atât în bine cât și în rău așa că trebuie să luăm în considerație acest lucru. „Sunt de asemenea mai hiperactivi emoțional și pot ajunge la tensiuni existențiale mai puternice și la drame interioare mai profunde care-i pot conduce la soluții extreme. De asemenea sunt mai pasionali atunci când au un domeniu de interes propriu și mai implicați. Cu alte cuvinte depinde de modul în care îi tratăm ca să scoatem din ei binele și forța de a rezolva lucrurile sau să-i aruncăm în genunea neagră a disperării și a întoarcerii împotriva societății care i-a călcat în picioare. Totul este în mâna noastră. Dacă le punem etichete le modificăm cursul existenței și-i expunem la tensiuni inutile.” încheie profesorul Florian Colceag.

„Studiile arată că în ultimii 15 ani populația de copii cu intelect peste IQ 200 a crescut de câteva sute de ori față de estimările curbei lui Gauss. Dacă judecăm acest fenomen din punctul de vedere al unui ecolog acesta va spune că există o nouă specie sau categorie în cadrul speciei ce se dezvoltă autonom după reguli proprii. Copiii gifted au o întrebare ce a devenit clasică “are we aliens?”, asta și datorită faptului că se integrează atât de greu în societate și sunt priviți de restul copiilor ca neapartenând grupului lor.”- Florian Colceag, președinte IRSCA Gifted Education și EDUGATE

Copiii supradotați în risc! Cine îi ascultă?

Einstein Albert :- Scuzați-mă, domnule profesor. Frigul există?

Profesorul :- Ce întrebare e asta? Sigur că există! Nu v-a fost niciodată frig?

Einstein Albert: De fapt, domnule profesor, frigul nu există. Conform legilor fizicii ceea ce considerăm frig este în realitate absența căldurii. Există întuneric, domnule profesor?

Profesorul: Sigur că există.

Einstein Albert: Vă înșelați, domnule, de asemenea, întunericul nu există. În realitate, întunericul este absența luminii. Putem studia lumina, dar nu și întunericul. Răul nu există. Este ca înunericul și frigul. Dumnezeu nu a creat răul. Răul e a ceea ce se întâmplă atunci când omul nu are dragostea Lui Dumnezeu în inima lui.

Sunt cel mai adesea etichetați ca „tocilari” și ar trebui să ne grăbim să lămurim miturile din jurul subiectului supradotării. Eforturile noastre ar trebui să educe societatea pentru a înțelege și accepta fenomenul, chiar pentru a trece la acțiune. E vremea să fim auziți, spunând limpede: copiii sclipitori nu sunt mai buni ci diferiți, iar problemele lor sunt și ele altele.

Două mituri pentru neliniștea dumneavoastră:

* **Nu au probleme, cumva și le rezolvă singuri.**

* **În unele privințe sunt duși cu capul.**

Pentru a contracara asemenea bazaconii trebuie să înțelegem mai bine fenomenul de supradotare: trăsăturile de intelect și de personalitate, modul în care-și manifestă harurile și problemele specifice cărora trebuie să le țină piept. Silverman (1993) prezintă liste de caracteristici ale intelectului lor și de personalitate, corelate, manifeste indiferent de domeniul talentului, după cum urmează:

Trăsături ale intelectului

Excepțional raționament.
Curiozitate intelectuală.
Învățare rapidă.
Înaltă abstractizare.
Procese de gândire complexe.
Imaginație debordantă .
Preocupări etice precoce.
Pasiune pentru învățare.

Trăsături de personalitate

Intuiție.
Nevoia de a înțelege.
Nevoie de stimulare mentală.
Perfecționism.
Nevoie de precizie/logică.
Excelent simț al umorului.
Sensibilitate/empatie.
Intensitate.

Supradotarea afectează evoluția psihologică și starea de bine a unui copil prin relațiile dintre aceste caracteristici, prin tipul și gradul de supradotare (de la peste medie, la acută), prin gradul în care se împlinesc nevoile copilului. Un copil sau un adolescent poate fi supradotat în general sau într-un domeniu anume, cum ar fi matematică, lingvistică, percepția spațială, relaționare interpersonală, kinestezie, muzică. Pe lângă aceste trăsături și domenii, e important de știut cu ce anume bagaj intră în școală copilul supradotat, cu anume bagaj de atitudini, valori, temperament și experiență de viață. Cultura și valorile școlii și comunității își vor produce și ele efectul în măsura în care copilul sau adolescentul se simte invitat să-și aducă propria contribuție. Cercetarea arată mereu că mulți copii și adolescenți supradotați gândesc și simt intens, debordând de imaginație.

Fie că sunt atleți de top, fie că sunt artiști plastici, muzicieni, intelectuali, ori foarte creativi, nivelul lor de dezvoltare emoțională poate fi foarte înalt datorită lucidității și intensității lor emoționale, mai mari. Diferit în termeni de trăsături de personalitate și abilități poate duce la așteptări mai mari, invidie și resentimente, din partea colegilor și a adulților.

Pot rezulta probleme speciale, externe ori interne, anume:

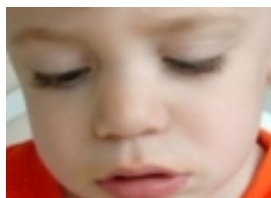
Relații sociale dificile:

- ✎ refuzul rutinei, a temelor repetitive
- ✎ simț critic exacerbat, manifestat la adresa altora
- ✎ ignorarea efectului pe care-l au asupra celor din jur
- ✎ absența concurenței, în școală
- ✎ depresii (adesea manifestate ca plictis)
- ✎ anxietate accentuată
- ✎ dificilă acceptare a criticii
- ✎ ascunderea talentului special, pentru a se integra colectivului
- ✎ nonconformism, rezistență la autoritate
- ✎ Perfecționism
- ✎ izolare față de colegi
- ✎ toleranță scăzută la frustrare
- ✎ rutina de studiu slab formată
- ✎ dezorientare în alegerea ariei de interes (Silverman, 1987)

Pentru unii dintre adolescenții supradotați, acceptarea de către grupul lor de colegi este principala sursă de stres; ei mereu aud e bine să fii deștept dar e mai bine să fii altfel, să te acceptăm și noi. Așadar ce se întâmplă când un adolescent supradotat e isteț și încearcă doar să supraviețuiască într-un mediu perceput ca anti-intelectual? Variante: conformism (mari eforturi pentru a fi mediu, normal), retragere (izolare sau alienare), depresie (acuză de sine), agresivitate (blamarea celorlalți), continuu nonconformism. Higham și Buescher (1987, p. 29) numesc aceasta legea ciudățeniei cultivate, prin care un adolescent supradotat proclamă „sunt diferit”? Stați să vedeți cât de diferit pot fi. Pentru unii adolescenți supradotați căutarea unui mediu deosebit, în bine ori în rău, unde să poată excela și să fie acceptați îi ajută să facă față pierderii empatiei și intimității, ca și respingerii - ceea ce le poate intensifica intoleranța, astfel alegând comportamente deschis anti sociale și/sau suicidale. Adăugați accesul facil la arme, fluxul continuu de mesaje acceptat violente din media și din jocurile video, oportunitățile educaționale limitate, absența supravegherii parentale, conflictele de putere, apatia sau stagnarea comunitară, posibilele afecțiuni mintale... să ne mai mirăm de tragediile ce se pot petrece? Simptomatic vedem în presă în mod repetat manifestări ale riscului emoțional la copii și adolescenți.

Dirkes (1983) descrie anxietatea accentuată a copiilor supradotați în următorii termeni:

- ✎ performanțe scăzute
- ✎ dorința de a părea adolescent
- ✎ refuzul cooperării în echipă
- ✎ expresii ale necunoașterii de sine
- ✎ tristețe sau revoltă excesivă
- ✎ refuzul exprimării opțiunilor ori opiniilor personale
- ✎ extreme de activism/inactivism
- ✎ extreme de calm/agitație
- ✎ repetarea reglementărilor, să se asigure că sunt urmate
- ✎ evitarea riscului înainte de certitudinea rezultatului
- ✎ alte mari schimbări de personalitate.

În plus pot apărea semnale de pericol pentru copiii și adolescenții supradotați care indică depresie ori suicid potențial: autoizolare de familie perfecțiune auto-impusă ca standard, singura plăcere fiind perfecțiunea actului profundă îngrijorare pentru lipsa personală de putere narcisism - preocupare totală pentru sine și pentru fantazare , preocupare singulară pentru violență probleme digestive abuz chimic comportamente rigid compulsive (Schmitz & Galbraith, 1985). Mă tem că educatorii, învățătorii, profesorii, părinții și consilierii școlari nu pot detecta stresul care-i încarcă pe copiii și adolescenții supradotați. Unii își ascund tristețea și deprimarea pentru a se integra în grup. Alții se tem să le recunoască, ca să nu fie percepuți ca imperfecti, în pierdere de control asupra propriei persoane. Aud de prea mulți tineri despre care se spune că e o plăcere să lucrezi cu ei, care își exprimă angoasa datorată respingerii, de către colegi sau de adulți.

Intensitatea durerii și mâniei lor e greu de imaginat.

Ce putem face noi, legislatori, educatori, părinți și consilieri, să-i ajutăm pe acești copii supradotați în pericol? Să devenim mai conștienți de trăsăturile, nevoile și caracteristicile copiilor supradotați. Au nevoie de ajutor pentru că sunt diferiți. Absența empatiei și respingerea de către alții, inclusiv colegi și adulți e la ordinea zilei pentru mulți dintre ei. După Thom Buescher absența empatiei și căldurii sufletești pot duce la incapacitate de adaptare, ceea ce le energizează intoleranța... precursora actelor de violență. Prea mulți copii și adolescenți supradotați suferăm în tăcere, ori caută moduri negative de exprimare a frustrării și mâniei. Trebuie oprită umilirea lor, ori tachinarea. E nevoie de empatie și căldură sufletească pentru ca sensibilitatea emoțională să nu le devină tulburare emoțională. Să susținem acțiuni de atenuare a nesolicitării intelectuale a atâtoră dintre copiii și adolescenții supradotați. E necesar să implementăm servicii și planificări pentru cei deosebit de talentați. În România copiii supradotați sunt singurii

dintre cei cu nevoi speciale care nu atrag și servicii educaționale adecvate! Legea trebuie să schimbe asta acum! Părinți, deșteptați-vă să vă cunoașteți mai bine copiii talentați! Să afle că valorează mai mult decât doar excepționalele lor rezultate școlare. Dacă simțiți tristețe, respingere sau mânie, vorbiți copilului.

Consilieri, școliți-vă!

Educatori, reevaluați-vă atitudinile și crezul cu privire la supradotarea minorilor, mai ales a acelor care sunt foarte creativi și se complac în faptul că sunt altfel. Rezistați tentației de a-i considera tocilari. Mesajele citite de la copii scriitori hărțuiți fiindcă arată ori gândesc altfel sunt înspăimântătoare. Asigurați pregătire specială întregului personal care-i deservește, așa încât să cunoască instrucțiunile dedicate supradotaților, inclusiv accelerarea studiilor, suplimentarea programei lor, programe speciale, mentorat, ca și cunoștințe referitoare la ajutorarea lor în plan social și emoțional. Întreg personalul școlii trebuie să cunoască trăsăturile distincte ale supradotaților, nevoile lor asociate și problemele generate de acestea. Profesorii trebuie să deschidă linii de comunicare și, mai ales, realmente să-i asculte și audă ceea ce ei au de spus despre ei, valorile și interesele lor. Consilieri, învățați voi înșivă despre caracteristicile intelectuale, sociale și emoționale ale copiilor și adolescenților supradotați. Aflați cum că școlile pot fi locurile cele mai restrictive și stresante pentru copiii scriitori. Ajutați-i să accepte pozitiv asemănările și diferențele dintre ei înșiși și ceilalți, să deprindă priceperi de relaționare socială, dacă e cazul și arătați-le cum să-și rezolve problemele în moduri creative și pozitive. În fiecare școală ar trebui să existe un consilier specializat în supradotarea copiilor. Ca părinți, educatori și consilieri putem promova intimitatea, empatia și acceptarea copiilor și adolescenților supradotați. Noi alegem. Cine ascultă? Cine trece la fapte?

Kristof Lajos

Între talent și magia pasiunii copilului înzestrat

În mod regretabil, deseori cei înzestrați își rezolvă problemele cedând presiunilor sociale. Adaptarea este o problemă în mod special pentru fetele înzestrate care își ascund interesele în domenii prin tradiție masculine, cum sunt matematica și științele exacte, și care evită obținerea unor rezultate școlare prea bune datorită fricii de a nu fi etichetate ca fiind „deștepte”. Și pentru băieții foarte înzestrați pentru domenii ca pictura sau compoziția muzicală ar putea apărea presiuni din partea părinților, care văd afacerile sau

ingineria ca fiind mai acceptabile și mai sigure. Presiunile academice provin în mod constant de la cei cărora le displac rezultatele remarcabile obținute de cei înzestrați; acest fapt se verifică în mod special când toți lucrează având aceleași cerințe așa cum este de obicei cazul în majoritatea claselor.

Adevărata presiune exercitată asupra celor înzestrați nu este de a obține rezultate bune, ci de a se conforma și de a obține rezultate mai slabe. Chiar așteptările legate de o producție academică mai ridicată poate genera rezultate mai slabe din partea celor înzestrați care învață repede că productivitatea crescută duce la mai multe sarcini și nu la sarcini de o calitate mai ridicată. Aceasta este dilema copilului înzestrat care își înfrânează modalitatea sa preferată de relaxare, cititul, pentru că știe că mai multe cărți citite înseamnă automat și mai multe referate cerute.

Elevul înzestrat de nivel secundar evită de multe ori clasele speciale pentru copii înzestrați pentru că știe că aceste clase presupun o investiție de timp care nu este rezonabilă pentru realizarea lucrărilor lungi și că notele mari sunt mai dificil de obținut decât clasele obișnuite. Opțiunea logică, care este bine înțeleasă de cei înzestrați este de a urma clase obișnuite și a primi note remarcabile în schimbul unui efort neglijabil, calificându-se astfel pentru admiterea la facultate sau pentru burse.

Mulți copii înzestrați urmează școală fără a fi identificați. Deseori aceștia nu au noțiunea abilităților pe care le posedă și datorită unor vagi sentimente că ar fi diferiți față de ceilalți, învață să se considere ciudați sau chiar proști. Autorii au avut ocazii de mai multe ori să discute cu copii care nu fuseseră încă identificați ca fiind înzestrați, care aveau serioase dubii serioase în legătură cu abilitățile lor de a avea succes în școală sau a obține burse. Aceste dubii sunt deseori produsul comentariilor negândite și a criticismului celorlalți pe care îi deranjează ideile celor înzestrați sau nu le înțeleg.

Îndoiala de sine poate fi transformată de notele acordate elevilor înzestrați care tratează cu nerăbdare sarcinile irelevante. În loc să răspundă la toate întrebările ordonat și complet acesta ar putea să răspundă la una sau două care să le acopere pe toate celelalte și să primească o notă insuficientă pentru promovare și nu confirmarea sinceră că are dreptate. Elevul este deranjat pe bună dreptate când trebuie să lucreze probleme repetitive, din moment ce el poate demonstra că a înțeles după doar câteva, dar notele mici primite pentru că nu a predat sarcina completă îl informează că este un elev slab. În timp acesta va ajunge să creadă că așa și este.

Cerințele pot avea ca rezultat evitarea prin activități substitut sau chiar in activitate. Copilul înzestrat care nu face nimic poate apărea celorlalți ca fiind incapabil. Odată ce ajunge la această concluzie este greu de convins profesorul că răspunsul la această problemă este de fapt materie din clase superioare față de cea cu care elevul refuză să lucreze.

Elevii înzestrați care intră în joc și se conformează așteptărilor clasei s-ar putea amuza manipulându-i pe ceilalți. Acești elevi își vor face un obicei din a îndrepta discuția într-o direcție care să îi avantajeze. Diversiunile deliberate din cadrul activităților vor deveni un joc pentru ei și astfel învățarea are loc doar în mică măsură. Mai mult, elevii ar putea să dezvolte atitudini eronate față de ei înșiși și relațiile lor cu cei din jur ar putea avea de suferit datorită aroganței sau atitudinilor de superioritate.

Toate aceste modalități nesatisfăcătoare de a rezolva problemele sunt mai degrabă excepții decât reguli. Marea majoritate a copiilor înzestrați își asumă povara conformării și adaptării și o fac bine. Sensibilitatea față de ceilalți îi ajută să înțeleagă situațiile cu care sunt confrunțați. Mulți dintre ei sunt destul de maturi pentru a înțelege că, de multe ori, pe măsură ce avansează în vârstă independența în alegere și opțiuni va crește. Toleranța copiilor înzestrați față de o societate care de multe ori nu se dovedește tolerantă este uimitoare.

Cel puțin o parte din toleranță și înțelegere trebuie recunoscută ca fiind datorată autoeducării și maturizării lor timpurii. Această maturitate este observată în grupurile de copii înzestrați, în contrast cu valorile celorlalți copii de vârsta lor. Observăm că acești copii, chiar la nivelul școlii primare, idolatrizează pe cei care lucrează spre a ameliora omenirea și deseori aleg drept eroi pe cei care își aduc contribuția în ciuda dificultăților foarte mari. Eroul tipic al copilului înzestrat este o persoană

care lucrează pentru ceilalți, în contrast cu eroul copilului cu abilități medii care îi oferă satisfacție personală. Implicațiile acestor valori diferite sunt evidente.

Adevărata tragedie a eșecului nostru de a ne ocupa de cei înzestrați constă în restricționarea abilităților acestora. Nu sunt lăsați să își folosească mințile și talentele într-o manieră într-adevăr satisfăcătoare capacitatea lor de a face acest lucru se atrofiază prin neutilizare. Oricare dintre noi își poate aminti realizări din trecut care ne-au adus satisfacții mari. Fără îndoială că munca a fost îndeplinită doar după o utilizare completă a abilităților noastre cele mai bune. E posibil să nu fi durat foarte mult dar a fost necesar mare parte din abilitățile și cunoașterea pe care le-am acumulat. Rezultatul a oferit satisfacție pentru că reprezintă tot ceea ce putem noi da mai bun. Alte realizări pe care le-am uitat au fost îndeplinite pentru a satisface anumite cerințe dar nu au presupus aceeași dedicație. Exercițiul satisfăcătoare a abilităților mentale și a talentelor este obligatorie, la fel ca în cazul abilităților fizice. Copilul înzestrat are nevoie de toate oportunitățile pentru a-și utiliza talentul.

Kristof Lajos

Copilul înzestrat: eu văd în imagini și mă exprim în cuvinte

În situația în care elevii nu au ocazia să învețe folosind diverse materiale didactice auxiliare (manuale, filme, casete video pentru cei care utilizează cu precădere componenta vizuală a procesului de învățare, mulaje, alte materiale care se adresează simțului tactil pentru care activează preponderent această componentă, jocuri desfășurate pe un spațiu întins pentru cei care utilizează componenta kinetică), ei nu pot atinge rezultatele pe care ar fi capabili să le atingă. Cercetările au relevat

importanța adaptării stilurilor/metodelor de învățare la structura personalității elevilor. În plus, cu cât metoda didactică se potrivește mai bine stilului de învățare al elevilor respectivi, cu atât notele obținute vor fi mai mari (Dunn, R., Griggs, Olson, Gorman și Beasley, 1995).

R. Dunn și K. Dunn (1992) au demonstrat efectele benefice pe care le are construirea unui model comprehensiv al stilurilor de învățare, nu numai pentru că elementele unui anumit stil de învățare afectează un număr mare de indivizi, ci și pentru că rezultatele obținute astfel contribuie la îmbunătățirea rezultatelor școlare și științifice.

R. Dunn și Griggs (1995) au conceput un model al stilurilor de învățare observând că **elevii sunt influențați în procesul de învățare de cinci factori principali:**

1. cadrul imediat (sunetul, lumina, temperatura, amplasarea mobilierului și design-ul acestuia)
2. propriile reacții și procese emoționale (motivația, tenacitatea, simțul responsabilității, posibilitatea de a proceda după propria lor dorință)
3. preferințele de natură socială (studiul solitar sau în grupuri de dimensiuni diferite)
4. caracteristicile individuale de natură fiziologică (acuități variate ale componentelor vizuală, auditivă, tactilă, kinetică etc. și ale trăsăturilor care derivă din acestea)
5. tipul de gândire, la nivel individual (sintetică/analitică, impulsivă/reflexivă, lateralizare cerebrală dreapta/stânga)

Autorii explică în continuare modul în care învățarea elevilor poate fi afectată de acești cinci factori și de sub-categoriile pe care aceștia le dezvoltă. De pildă, în cazul mediului concret de studiu, dacă unii elevi au nevoie de liniște să se poată concentra asupra unor probleme dificile, alții învață mai bine în prezența unui fond sonor (Pizzo, apud Dunn, R și Dunn, K., 1992). De asemenea, dacă multe persoane se concentrează mai bine în încăperi bine iluminate, altora le este mai prielnică o lumină slabă. Lumina fluorescentă are proprietatea de a stimula excesiv anumite categorii de persoane, cauzându-le o stare de hiperactivitate și de neliniște (Dunn, R., Dunn, K., și Price, 1989).

Alți factori de mediu care pot influența învățarea includ temperatura și amplasarea/design-ul mobilierului. Unii elevi obțin rezultate mai bune la temperaturi mai înalte, alții la temperaturi mai scăzute (Hart, 1981). Unii preferă un scaun din plastic, alții din lemn, alții din metal, iar alții au o stare de disconfort într-o sală de clasă convențională încât aceasta îi împiedică să învețe.

Reacțiile emoționale individuale pot influența, de asemenea, capacitatea de a învăța a elevilor. Motivația personală, tenacitatea cu care își efectuează temele și sarcinile de lucru, capacitatea de a-și asuma răspunderea propriului comportament și a activității sau ocaziile de a proceda după propria dorință pot juca un rol important în procesul de învățare (Dunn, R, Dunn, K., 1992).

Factorii de natură socială pot influența și ei învățarea. Profesorii trebuie să ia în considerare faptul că elevii pot adopta stiluri de învățare diferite în funcție de condițiile variate. Variabilele care pot facilita sau inhiba procesul de învățare includ: studiul solitar, studiul cu un partener, în grupuri mici, ca membru al unei echipe, alături de un adult autoritar sau cu o atitudine prietenoasă; procesul de învățare poate viza varietatea ca termen opus tiparelor prestabilite și rutinei.

Caracteristicile individuale de natură fiziologică reprezintă un alt factor care poate influența învățarea. Acestea se referă la intervalul de timp și la modul în care elevii pot învăța cel mai bine. Înțelegerea caracteristicilor de natură fiziologică ale elevilor permite profesorilor să-i poată ajuta pe aceștia în procesul de învățare pornind de la elementele forte ale tipului de percepție respectiv. Caracteristicile discutate includ bioritmul, stimulii exteriori, nivelul de energie și mobilitatea în timpul studiului. De exemplu, profesorii îi pot încuraja pe elevi să studieze în intervalele de randament individual maxim, care pot fi dimineața devreme, înainte de plecarea la școală, la prânz, imediat după terminarea programului sau seara înainte de culcare. Elevii reacționează diferit la stimulii exteriori în timpul studiului. Unii preferă să mănânce ceva, alții să mestece gumă, să bea ceai sau să fumeze. Alții își pot dovedi elementele forte ale personalității în privința nivelului de energie corelat cu mobilitatea. Pot studia sau lucra mai bine în clasă dacă au posibilitatea să se miște în timp ce învață și nu dacă sunt obligați să stea în bancă (Dunn, R., Dunn, K., 1992).

Modul în care elevii procesează informația poate influența și el capacitatea de învățare. Unii au o gândire de tip analitic și manifestă tenacitate în studiu. Aceștia pot să nu înceapă rezolvarea unei teme (sarcini de lucru) imediat ce a fost formulată, dar, odată ce au început, se lansează cu toate forțele în activitate, până o sfârșesc sau până simt că au atins un punct în care trebuie să se oprească. Cei cu gândire sintetică preferă să învețe în prezența unor factori pe care profesorii îi consideră factori de distragere a atenției (muzică, conversație, bătaie ritmice), într-un postură neconvențională (lungiți confortabil), cu o iluminare slabă (își acoperă ochii sau poartă ochelari de soare în încăperea), în prezența unui partener (preferă să studieze cu un prieten) sau simțind nevoia de a lua o gustare în timp ce învață (Dunn, R., Dunn, K., 1992).

Alte două caracteristici individuale pot influența procesul de învățare: lateralizarea cerebrală stânga/dreapta, tipul de personalitate impulsiv/reflexiv. Unii elevi procesează informația secvențial, analitic, sau în modul „lateralizare stânga”, alții holistic, simultan, sintetic, în modul „lateralizare dreapta”. Alții pot să se grăbească prea mult, fără să analizeze, iar notele reflectă aceasta. Elevii impulsivi nu petrec prea mult timp studiind. Un individ cu o personalitate reflexivă se va gândi la informația acumulată, va încerca să înțeleagă conținuturile materiei (Dunn, R., Dunn, K., 1992).

De ce folosim modelul stilurilor de învățare?

Cu ajutorul acestui model, profesorii pot verifica și identifica stilul de învățare al elevilor cu acuratețe (Beatty, 1986). Spre exemplu, este dificil să determini dacă starea de hiperactivitate a unui elev se datorează nevoii lui de mișcare, unui cadru neconvențional, resurselor kinetice, „pauzelor” ori indisciplinei (Shaughnessy, 1998). Modelul stilurilor de învățare este un instrument valid și singurul comprehensiv, care poate oferi diagnoza multiplelor elemente ale stilului de învățare care pot influența individul (Shaughnessy, 1998).

Cum îi poate ajuta cunoașterea acestui model pe elevi, profesori, părinți, educatori în general?

Unul dintre elementele-cheie în cazul elevilor care își cunosc stilul de învățare este îmbunătățirea respectului de sine (Martin și Potter, 1998). „Acum, acești elevi cu „potențial de risc” în ceea ce privește învățarea dovedesc încredere și dorința de a accepta responsabilitatea modului personal de învățare” (Perrin, 1990, p.24). Când elevii își înțeleg stilul de învățare, modul în care depun eforturi pentru a învăța, atunci pot controla mai bine mediul în care se află și pot solicita exact ceea ce le este necesar (Martin și Potter, 1998). O'Brien (1989) a afirmat că „probabil școlile ar trebui să acorde mai mult timp descoperirii de către elevi a propriului stil de învățare, decât să-i oblige pe profesori să facă ore suplimentare cu ei sau să adapteze continuu programele”(p.85).

Când elevii își înțeleg propriul stil de învățare, nu se mai simt ruși de colectiv pentru că unul, spre exemplu, are nevoie de liniște perfectă să învețe, iar altul simte nevoia să se miște în timpul orei (Martin și Potter, 1998). „Elevii pot învăța orice dacă materia este abordată prin metode compatibile cu elementele forte ale stilului lor de învățare; aceiași elevi înregistrează eșecuri când materia este abordată după metode incompatibile cu elementele lor forte”(Dunn, R, 1990, p.18). De Bello (1996, p.39) argumenta că „directorii de școli și profesorii au responsabilitatea de a-i face pe părinți să înțeleagă nevoia copiilor pentru un mediu de studiu care să reflecte elementele forte ale stilului lor de învățare.”

„Poate că părinții sunt aceia care trebuie să înțeleagă primii conceptul de stil individual.”(Guild și Garger, 1985, p.85). Părinții trebuie să înțeleagă că elevii au personalități distincte pentru a-i ajuta să obțină rezultate mai bune.

Îmbunătățirea rezultatelor elevilor

R. Dunn (1998) a ajuns la concluzia că elevii obțin rezultate mai bune atunci când metodele de predare se adaptează stilurilor lor de învățare. Cercetătoarea și-a fundamentat concluziile pe metaanaliza a 42 de studii experimentale realizate sub egida Modelului stilurilor de învățare Dunn și Dunn, de 13 instituții de învățământ superior, în intervalul 1980-1990. Aceste studii au dovedit că elevii ale căror trăsături forte au fost incluse în metoda de predare au obținut rezultate bune în proporție de 75% mai mult decât cei care nu au fost incluși în acest program (R. Dunn, apud Shaughnessy, 1998).

Mai mult, profesorii din Statele Unite ale Americii au confirmat statistic o creștere a notelor sau a mediilor anuale ale elevilor care au schimbat metoda de la învățare, de la cea tradițională la cea bazată pe varietatea stilurilor de învățare, aceasta la toate nivelurile învățământ elementar, gimnazial, liceal. De exemplu, liceul special districtual din New York a aplicat modelul respectiv. La sfârșitul primului an de experiment (1987-1988), procentajul elevilor care au obținut rezultate bune a crescut la 66%, după al doilea an, s-a ridicat la 91%, iar după al treilea an s-a menținut la 90% (Brunner și Majewski, apud Shaughnessy, 1998).

Doi directori de școli elementare din Carolina de Nord au publicat rezultate pozitive ale utilizării acestei metode. Unul dintre ei a lucrat cu școlari între 5-12 ani care proveneau din rândul minorităților, din familii cu venituri mici. Anterior, copiii obținuseră un procent de 30% rezultate bune la testul național standard, iar după trei ani de aplicare a acestei metode, au obținut 83% (Andrews, 1990). Celălalt director a lucrat cu școlari cu deficiențe de vedere, pe care i-a așezat în clasă în mod neconvențional, la lumină slabă. În patru luni, copiii au arătat un progres corespunzător la testele standard, mai bine decât anterior (Stone, 1992).

În cele din urmă, o cercetare pe patru ani inițiată de Departamentul pentru Educație al Statelor Unite, care a inclus vizite la fața locului, interviuri, observații și examinări ale rezultatelor testelor naționale standard, a emis concluzia că metoda are un efect pozitiv în învățământul special din toată țara (Alberg, Cook, Fiore, Friend și Sano, 1992).

Teoria inteligențelor multiple a lui Gardner

Howard Gardner, psiholog care activează în domeniul psihologiei stadiale, a formulat o teorie cu privire la natura inteligenței, care vine în contradicție cu perspectiva psihometrică anterioară (Gardner, 1993). Această teorie a inteligențelor multiple, enunțată în cartea *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences* (1993), a insistat asupra faptului că inteligența nu trebuie concepută ca un construct unidimensional, ci ca o serie de șapte inteligențe independente. Această perspectivă permite individului să „manifeste transformările și modificările percepțiilor individuale” și să „recreze aspecte ale propriilor experiențe” (Gardner, 1993, p.173).

Cele șapte tipuri de inteligență originale sunt:

Inteligența verbală/lingvistică - aceasta reprezintă capacitatea de a folosi eficient cuvintele, fie în registrul oral (ca moderator TV, orator, politician, povestitor), fie în registrul scris (ca jurnalist, dramaturg, poet, editor). Un elev cu tipul acesta de inteligență va agreea în mod deosebit să citească, să scrie, să povestească, să facă jocuri de cuvinte (Armstrong, 2000).

Elevii care posedă acest tip de inteligență au abilitatea de a opera cu: structurile și regulile de structurare a limbajului (de ex. punctuația cu valoare stilistică), nivelul fonetic al limbajului (aliterații), nivelul semantic (sensurile duble), nivelul pragmatic al limbajului; pot folosi limbajul în scop persuasiv (funcția retorică), în scopul de a rememora informația (funcția mnezică), în scopul de a explica ceva (funcția peripatetică), în scopul de a furniza informații despre limbajul însuși (funcția metalingvistică).

Inteligența logică/matematică - aceasta include capacitatea de a utiliza raționamente inductive și deductive, de a rezolva probleme abstracte, de a înțelege relațiile complexe dintre concepte, idei și lucruri. Deprinderea de a emite raționamente are aplicabilitate în multe arii ale cunoașterii și include, de asemenea, capacitatea de utiliza gândirea logică în știință, studii sociale, literatură etc. (Bellanca, 1997).

Acest tip de inteligență cuprinde și capacitatea de a clasifica, a anticipa, a stabili priorități, a formula ipoteze științifice și a înțelege relațiile de cauzalitate. Școlarul mic își dezvoltă aceste capacități prin activități concrete, prin înțelegerea relației de corespondență biunivocă, prin operațiunea de numărare. Aceste deprinderi ale gândirii critice sunt prezente în programele majorității școlilor, însă trebuie fixate prin activități corespunzătoare.

Inteligența vizuală/spațială - această inteligență a „imaginilor și tablourilor” cuprinde capacitatea de a percepe corect lumea înconjurătoare pe cale vizuală, precum și capacitatea de a recrea propriile experiențe vizuale. Acest tip de inteligență începe să se dezvolte odată cu acutizarea percepțiilor senzorio-motorii. Pictorul, sculptorul, arhitectul, grădinarul, cartograful, proiectantul, graficianul, cu toții transferă imagini mentale asupra unui obiect pe care îl crează ori îl îmbunătățesc. Percepția vizuală se combină cu un set de cunoștințe prealabile, cu experiența, cu reacțiile emoționale, cu imagini preexistente pentru a crea o nouă viziune oferită celorlalți ca experiență.

Elevii cu inteligență spațială au capacitatea de a percepe cu deosebită acuitate culorile, liniile, formele, spațiul, pot percepe relațiile dintre aceste elemente. De asemenea, ei pot vizualiza, pot reprezenta grafic imagini în spațiu, pot să-și înțeleagă propria poziție într-un spațiu matriceal.

Inteligența corporală/kinestezică - inteligența la nivelul corpului și al mâinilor ne permite să controlăm și să interpretăm mișcările corpului, să manevrăm obiecte, să realizăm coordonarea (armonia) dintre trup și spirit. Acest tip de inteligență nu se regăsește numai la atleți, ci poate fi întâlnit în mișcările de finețe ale chirurgului care realizează o operație pe cord sau la un pilot care își reglează cu finețe aparatura de bord. „Acest tip de inteligență include deprinderi fizice speciale precum coordonarea, echilibrul, dexteritatea, forța, flexibilitatea, viteza, precum și deprinderi la nivelul proprioceptorilor, la nivel tactil și cutanat”(Armstrong, 2000).

Inteligența muzicală/ritmică - acest tip se conturează prin gradul de sensibilitate pe care individul îl are la sunet și prin capacitatea de a răspunde emoțional la acest tip de stimuli. Pe măsură ce elevii își dezvoltă conștiința muzicală, își dezvoltă și fundamentele acestui tip de inteligență. Pe măsură ce elevii sunt capabili să creeze variațiuni pornind de la un inventar limitat de sunete, să cânte la un instrument, să compună. Ea se dezvoltă și pe măsură ce elevii dobândesc, în urma audițiilor, un gust rafinat. Acest tip de inteligență reprezintă „capacitatea de a percepe (în calitate de meloman), de a discrimina (în calitate de critic muzical), de a transforma (în calitate de compozitor), și de a exprima (în calitate de interpret) formele muzicale”(Armstrong, 2000).

Inteligența interpersonală - reprezintă abilitatea de a sesiza și de a evalua cu rapiditate stările, intențiile, motivațiile și sentimentele celorlalți. Aceasta include sesizarea expresiei faciale, a inflexiunilor vocii, a gesturilor; include și capacitatea de a distinge între diferite tipuri de relații interpersonale și capacitatea de a reacționa eficient la situațiile respective (Armstrong, 2000).

Acest tip de inteligență implică „deprinderi de comunicare verbală și nonverbală, deprinderi de colaborare, capacitatea de rezolvare a conflictelor, de lucru consensual în grup, capacitatea de a avea încredere, de a respecta, de a fi lider, de a-i motiva pe ceilalți în vederea atingerii unor scopuri reciproc avantajoase.”(Bellanca, 1997). La un nivel simplu, acest tip de inteligență este sesizabil la copilul care observă și reacționează la stările și dispozițiile adulților din jurul său. La nivel complex, se traduce prin capacitatea adultului de a „citi” și interpreta intențiile ascunse ale celorlalți.

Inteligența intrapersonală. Aceasta presupune capacitatea de a avea o reprezentare de sine corectă (de a cunoaște calitățile și punctele slabe), de a avea conștiința stărilor interioare, a propriilor intenții, motivații, de a-ți cunoaște temperamentul și dorințele; de asemenea, capacitatea de autodisciplină, autoînțelegere și autoevaluare (Armstrong, 2000).

O persoană cu asemenea tip de inteligență își petrece timpul reflectând, gândind, autoevaluându-se. Nevoia de introspecție transformă inteligența în ceva extrem de intim. Conform lui Gardner, „inteligența intrapersonală depășește cu puțin capacitatea de a distinge între plăcere și durere și de a te implica sau retrage dintr-o situație pe ca rezultat al acestei distincții” (1983; 1993).

În **1991**, **Gardner** a adăugat sistemului său un alt tip de inteligență.

Inteligența naturalistă. Aceasta este sesizabilă la copiii care învață cel mai bine prin contactul direct cu natura. Pentru aceștia, cele mai potrivite lecții sunt cele din aer liber. Acestor elevi le place să alcătuiască proiecte la științe naturale, cum ar fi observarea păsărilor, alcătuirea insectarelor, îngrijirea copacilor sau a animalelor. Ei preferă ecologia, zoologia, botanica (Gardner, 1994).

Armstrong (2000) a argumentat că este deosebit de benefic pentru acest tip de elevi să-și poată folosi inteligența într-o mai mare măsură în cadrul școlii. Așadar, este sarcina școlii să „aducă” natura în clase și în alte spații de învățământ.

Impactul teoriei lui Gardner

Teoria lui Gardner a avut un rol major în alcătuirea combinației unice de trei teorii pentru formarea profesorilor, pe care Soares și Soares le consideră soluția depășirii teoriilor tradiționale. Teoria lui Gardner explică modul în care fiecare teorie a funcționat într-un program universitar, reprezentat de: (1) teoria copernicană a unicității; (2) aplicarea teoriei lui H. Gardner despre inteligențele multiple și (3) ideile fundamentale ale lui John Dewey cu privire la procesualitate.

Prin combinarea acestor trei perspective, profesorii și studenții primesc mai multe ocazii de lucru în grup, într-un context

interdisciplinar, pentru a descoperi gradul în care, atât profesorii din învățământul preuniversitar, cât și elevii posedă talentele și abilitățile specifice fiecărui tip de inteligență; astfel, se poate atinge stăpânirea profundă a conținuturilor, a tehnicilor de intruire și a modalităților de studiu (Armstrong, apud Soares, 1998).

Prin aplicarea teoriei inteligențelor multiple în procesul de învățământ, curriculum-ul se organizează în jurul celor șapte abilități: lingvistică, logico-matematică, corporal-kinestezică, spațială, muzicală, interpersonală și intrapersonală (Gardner, 1991). Conceptul de inteligențe multiple a oferit baza dezvoltării curriculare în învățământul preuniversitar (Armstrong, apud Soares, 1998). Printre avantajele acestei abordări se numără:

- crearea mai multor ocazii pentru dezvoltarea talentelor copiilor și pentru obținerea performanțelor de către aceștia
- mai mult timp pentru realizarea conexiunilor între diverse arii curriculare în procesul didactic
- Un material suplimentar pentru îmbunătățirea evaluării.

Teoria lui Gardner a avut un efect catalizator asupra educației. De exemplu, în programele de cultură generală a constituit un imbold pentru valorificarea diversității culturale; din perspectiva teoriei inteligențelor multiple, inteligența, în calitatea de construct cultural, a fost reconfirmată (Gardner și Avery, 1998). Lucrarea lui Gardner a constituit baza teoretică a altor direcții de dezvoltare a practicii educaționale, pornind de la constructul de creativitate.

Prin importanța acordată domeniului educațional pentru confirmarea unei creații, el confirmă valoarea aplicațiilor practice prin supunerea acestora unei evaluări competente. Intuițiile lui Gardner în această privință au dat un impuls suplimentar în afirmarea automatismelor mentale și au acordat o importanță specială motivației.

Material realizat de:
Silvia Butulescu, Psiholog
Kristof Lajos, Vicepreședinte
IRSCA Gifted Education

Bibliografie

- Alberg, J., Cook, L., Fiore, T., Friend, M., & Sano, S. (1992). Educational approaches and options for integrating students with disabilities: A decision tool. Triangle Park, NC: Research Triangle Institute.
- American Education Network Corporation. (1999). AENC's Educational philosophy Recognition of Howard Gardner [On-line]. Available: <http://www.aenc.org/ABOUT/MI-Pie.html>
- Andrews, R. H. (1990). The development of a learning style program in a low socioeconomic, underachieving North Carolina elementary school. *Journal of Reading, Writing, and Learning Disabilities International*, 6 (3), 307-314.
- Armstrong, T. (2000). Multiple intelligences in the classroom (2nd ed.). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Beaty, S. A. (1986). The effect of inservice training on the ability of teachers to observe learning styles of students. Doctoral dissertation, Oregon State University, 1986. *Dissertation Abstracts International*, 47, 1998A.
- Bellanca, J.A. (1997). Active learning handbook: For the multiple intelligences classroom. Arlington Heights, IL: IRI/Skylight Training and Publishing.
- De Bello, T. C. (1996). How parents perceive students' learning style. *Principal*, 76, 38-39.
- Dunn, R. (1990). Rita Dunn answers questions on learning styles. *Educational Leadership*, 48 (2), 15-19.
- Dunn, R., & Dunn, K. (1992). Teaching secondary students through their individual learning styles: Practical approaches for grades 7-12. Boston: Allyn and Bacon.
- Dunn, R., Dunn, K., & Price, G. E. (1989). Learning style inventory. Lawrence, KS: Price Systems.
- Dunn, R., & Griggs, S. A. (1995). Learning styles: Quiet revolution in American secondary schools. Westport, CT: Praeger.
- Dunn, R., Griggs, S. A., Olson, J., Gorman, B., & Beasley, M. (1995). A meta-analytical validation of the Dunn and Dunn learning styles model. *Journal of Educational Research*, 88 (6), 353-361.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (1991). *The unschooled mind: How children think and how schools should teach*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (1993a). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences /10th Anniversary Edition*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (1993b). *Multiple intelligences: The theory in practice*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (1994). *Creating minds*. New York: Basic Books.
- Gardner, H., & Avery, L. D. (1998). *Creating minds*. *Gifted Child Quarterly*, 42 (2), 133-134.
- Guild, P. B., & Garger, S. (1985). *Marching to different drummers*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Hart, L. (1981, March). Do not teach them, help them learn. *Learning*, 9 (8), 39-40.
- Martin, D., & Potter, L. (1998). How teachers can help students get their learning styles met at schools and at home. *Education*, 118 (4), 545-555.
- O'Brien, L. (1989). Learning styles: Make the students aware. *NASSP Bulletin*, 73 (519), 85-89.
- Perrin, J. (1990). The learning styles project for potential dropouts. *Educational Leadership*, 48(2), 23-24.
- Shaughnessy, M. F. (1998). An interview with Rita Dunn about learning styles. *The Clearing House*, 71(3), 141-145.
- Soares, L. M. (1998). Structure, content and process in teacher training: The relevance of Copernicus, Gardner and Dewey.
- Soares, L. M., & Soares, A. T. (1994, April). The linkage of educational reform and professional development. Paper presented at the annual conference of the Eastern Educational Research Association, Sarasota, FL.
- Stone, P. (1992). How we turned around a problem school. *The Principal*, 71(2), 34-36.

Genialitatea: o șansă la naștere

Albert Einstein a spus cândva că toți copiii se nasc geniali. Tu însuți ai capacitatea de a atinge rezultate de valoare maximă în cel puțin un domeniu nu trebuie decât să descoperi care este acesta.

S-a demonstrat că nivelul la care se situează inteligența și creativitatea este direct proporțional cu cantitatea și calitatea stimulării mentale administrate. Ca orice mușchi, și „mușchiul creativității”, adică intelectul, devine cu atât mai puternic cu cât este mai bine antrenat. La fel de valabilă este și reciproca: Cu cât este mai puțin stimulată și utilizată, cu atât mintea devine mai puțin performantă. Atunci când studiezi un anumit subiect, îți vin din ce în ce mai multe idei pe măsură ce aprofundezi cele studiate.

Dacă două sau mai multe persoane studiază împreună, ele se stimulează una pe alta, iar rezultatul direct al acestei concentrări multiple îl constituie apariția ideilor noi.

Mintea și imaginația pot fi stimulate în primul rând prin lectură.

Din păcate, majoritatea renunță la a citi și alte cărți în afara de romane, îndată după încheierea studiilor. Cititul, mai mult decât orice, stimulează fluxul ideatic, iar acesta se îmbogățește și își sporește debitul cu atât mai mult cu cât este alimentat prin exercițiu.

Zicala „îl lași, te lasă” nu e niciodată mai adevărată decât atunci când este aplicată creativității înăscute. Teoria relativității a prins contur în imaginația lui Einstein și nu pe tabla unei săli de clasă. Visând cu ochii deschiși, fizicianul și-a imaginat ca ar călătorii călare pe o rază de lumină. Gradul în care îți accepți și îți dezvolti creativitatea nativă determină exact cât de departe poți ajunge.

Din vremuri străvechi există ideea conform căreia mintea omenească este o parte dintr-un întreg mental mult mai puternic, o parte din subconștientul universal, din inteligența infinită, din subconștientul colectiv, din supra-conștient sau superconștient. Dispunem cu toții de un supraconștient, la care facem apel în mod constant și, totodată, în mod dezorganizat. Entuziasmul, emoția, intuiția și capacitatea de pătrundere, creativitatea și imaginația, motivația și inspirația izvorăsc din acest supraconștient și se supun controlului. Această bogată rezervă de talent ne stă la îndemână, dar trebuie să găsim căile de acces către ea.

Kristof Lajos

Recomandările Revistei EXCELENȚA

Revista **ExceLENȚa** vă prezintă în exclusivitate studii realizate de **NGC SUA** referitor la bune practici pentru părinții care au copii supradotați.

Impresia generală este că adulții pun accentul pe relații calde, pline de afecțiune. Din întreg grupul, doar doi au recomandat disciplină, doi au sugerat bunele maniere în cadrul școlii și unul singur a cerut țeluri înalte toate acestea fiind rezonabile atât timp cât se află în armonie cu nivelul de dezvoltare la care se află copilul. Un părinte, al cărui copil este înscris într-un program unde copiilor li s-a făcut publicitate ce nu era bine gândită și nu era necesară și unde au fost subiectul ostilităților, a recomandat ca părinții să nu își implice copiii în astfel de programe. Acest lucru este trist, pentru că vina rezidă de fapt în practici incorecte care pot fi cu ușurință prevenite sau remediate.

Părinții pun accent pe relații părinte-copil apropiate și care susțin copiii, evidențiind importanța participării active la dezvoltarea, finanțarea și îmbunătățirea programelor. Atitudinile și preocupările lor despre proprii copii și despre alți copii înzestrați au fost cel mai bine surprinse în următoarele răspunsuri:

✎ Învățați copilul să înțeleagă că odată cu abilitățile mai mari vin și responsabilități mai mari.

✎ Răspundeți întrebărilor copilului dumneavoastră la toate - , includeți-i în viața dumneavoastră și duceți-i în cât mai multe locuri cu puțință iar dacă programul oferit de școală este nesatisfăcător, îl puteți substitui cu al dumneavoastră oferindu-le puțin timp și demonstrând că vă pasă.

✎ Unii părinți rămân puțin nedumeriți când li se aduce la cunoștință că copilul lor a fost identificat ca fiind înzestrat. Acești copii ar trebui iubiți, îngrijiți și sprijiniți la fel ca în cazul oricărui alt copil. Cu siguranță nu ar trebui așezați pe un pedestal și nici nu ar trebui să inspire teamă părinților.

✎ Iubiți-vă copiii, ascultați-i.

✎ Experiența mea cu copiii „talentați intelectul” se rezumă doar la vârsta de patru ani și jumătate, mă bucur pentru ceea ce este și recomand și celorlalți să facă la fel. Este capabil să realizeze multe lucruri înainte de vreme : abilitatea de a purta discuții adulte, de a se întreține citind, de a rezolva singur probleme, de a înțelege de ce anumite lucruri sunt făcute în anumite feluri. Ne-am mutat deja din zona Tampa în vest. Locația noastră este determinată de locul de muncă al soțului. Bineînțeles că sper ca școlile să aibă ceva de oferit pentru fiul meu. Dacă totuși nu vor avea, va trebui să mă lupt cu sistemul pentru a-i oferi ceva mai bun. Între timp îmi fac mereu planuri pentru a-i extinde interesele prin proiecte de familie.

✎ Considerați-vă copilul ca pe un individ responsabil cât mai curând cu puțință. Implicați-vă destul în interesele sale speciale pentru a face posibil ca măcar să „vi se vorbească” despre ele. Oferiți copilului să își urmeze interesele sale. Vorbiți cu copilul, cunoașteți-l atât de bine încât să fiți capabili să îi oferiți o perspectivă adultă asupra unora dintre problemele sale generate de înzestrare sau datorate avansării în vârstă. Tot ce vă este necesar este timpul și acceptarea.

✍ Începeți să comunicați cu copilul dumneavoastră încă de la naștere. Nu îi gânguriți. Răspundeți-i la toate întrebările cât de sincer este posibil și fiți disponibili să îi oferiți răspunsuri din orice domeniu atât timp cât copilul se dovedește interesat, indiferent cât de plictisitor s-ar dovedi subiectul pentru dumneavoastră. Considerăm că utilizarea acestei tehnici va duce la scăderea problemelor de comunicare din perioada adolescenței și de mai târziu. La vârsta de doisprezece ani acest băiat se simte destul de sigur încât pune întrebări mamei despre practici sexuale neobișnuite despre care a citit, acasă la unul din prietenii săi, în cartea „The Sensuous Woman”. Fiți capabili să spuneți : „Nu știu, hai să aflăm împreună.”. Să aveți mereu în minte că , în ciuda faptului că acești copii pot comunica cu voi la nivel de adult, totuși la nivel emoțional sunt la același nivel cu semenii lor de aceeași vârstă

✍ Depinde de sistemul dumneavoastră de valori. Dacă doriți un tip ușor integrabil într-o companie, ar trebui să îl învățați să își ascundă nemulțumirile în majoritatea situațiilor și ca atunci când le expune în situații aprobatoare să treacă ușor peste ele. Acestea îl vor feri de ostilitate și îl vor face o persoană mai plăcută în general. Dacă doriți să îi încurajați creativitatea nu cred că veți putea evita problemele din relațiile sociale. Onestitatea, integritatea și capacitatea de a spune lucrurilor pe nume sunt atât de neobișnuite în majoritatea școlilor încât copilul va ajunge să irite persoanele cu care va intra în contact. Trebuie să îi insuflați încredere în propriile percepții chiar dacă acestea intră uneori în conflict cu toți cei din jurul său. Cred că este deosebit de important să îl expuneți la cât mai multe experiențe cu putință oameni, cărți, călătorii, și să îi permiteți să urmeze independent orice acțiune de care se consideră capabil. (Spuneți „da” de mai multe ori decât „nu”, cu excepția cazurilor când siguranța devine o problemă reală.)

✍ Nu utilizați termenul „înzestrat”.*

✍ Formați grupuri. Discutați probleme. Încercați să influențați conducerea școlii, directorii și profesorii.

✍ Implicați-vă în activitățile școlare ale copilului, prin intermediul comitetului de părinți, programe pentru copiii înzestrați, etc. În particular, cunoscând profesorii și metodele de predare ale acestora vă va fi de real folos atunci când vi se va cere ajutorul.

✍ Relaxați-vă. Lucrați pentru legislația și programele pentru cei înzestrați.

✍ Oferiți acasă copilului cât mai multă stimulare și provocări în cât mai multe domenii cu putință.

✍ Sunt câteva probleme : 1. Clasele sunt prea mari. 2. Programele pentru copii înzestrați nu sunt bine împărțite. 3. Sunt prea puțini profesori creativi. Având în vedere aceste probleme care nu vor fi rezolvate prea curând, aș sugera ca părinții din grupurile active să suplimenteze educația copiilor lor.

✍ Am lucrat din greu cinci ani în regiunea noastră pentru programe școlare, și abia acum începem să vedem rezultatele. Fiți consecvenți și eficienți! La nivel local și național. Acești copii sunt foarte importanți și trebuie să acordăm cea mai mare prioritate educației lor. Pierdem prea mulți dintre ei care ar putea deveni gânditori sau creatori.

Pe scurt, părinții sunt aliații copiilor încă de la naștere, susținându-i drepturile de a fi el însuși ca persoană. Sinceritatea și integritatea sunt prezente într-o relație bună, precum și dreptul copilului de a ști că interesele sale sunt cele care dictează, în limitele siguranței fizice. Evitarea etichetelor în contactele avute cu copilul este o idee bună, cu excepția nivelului de interpretare pe măsură ce copilul avansează în vârstă. Nici un copil nu își dorește ca alte persoane să se refere la el prin intermediul unei etichete și nu este necesar să o faceți când vă ocupați de el. Astfel de referințe sunt în principiu valide și folositoare între adulți. Copilul dorește să fie văzut ca o persoană și să fie prețuit în primul rând pentru el însuși, nu pentru inteligența sau talentul său.

Argumentul pentru activitățile în cadrul programelor de susținere este important și mai multe despre acest subiect vor fi spuse în cele ce urmează. Dacă părinții înșiși nu sunt militanți, este puțin probabil că alții vor fi. Personalul școlilor reacționează cel mai bine atunci când părinții insistă pentru a se acorda atenție abilităților speciale ale copiilor lor. Iar personalul din școli care sunt interesați de binele celor înzestrați vor avea oportunități crescute de a fi eficienți atunci când părinții vor fi comunicativi, susținându-le eforturile.

Revista EXCELENȚA